

Odensala kyrka

Landskap/län: Uppland/Stockholms län

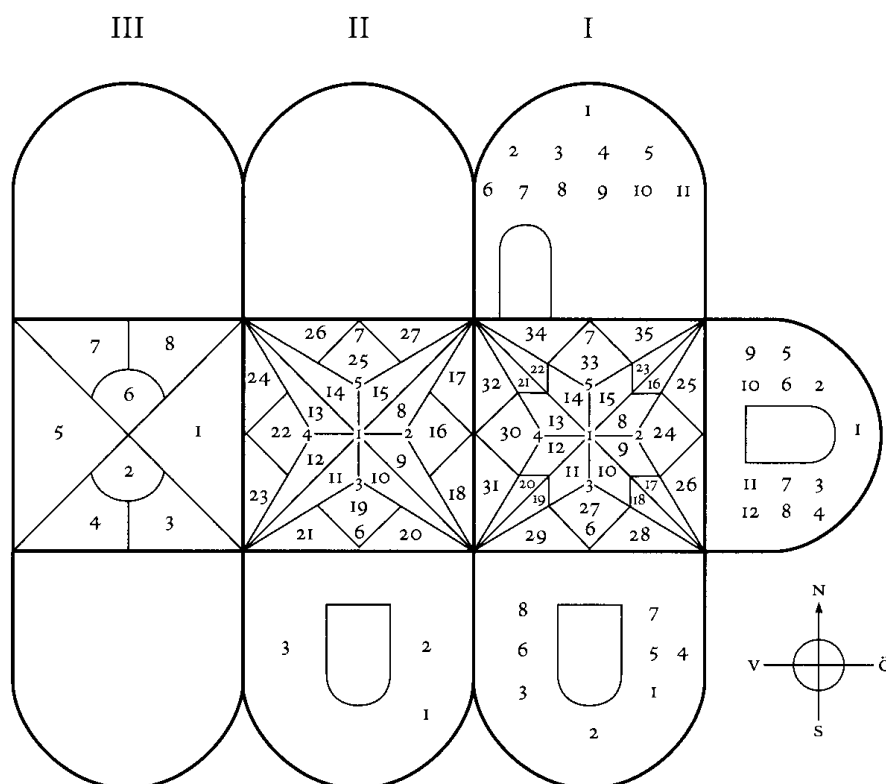
Kyrkoorganisation: Uppsala stift, Husby-Ärlinghundra församling

Plats: Odensala, omkring fyra kilometer norr om Märsta i Sigtuna kommun

Koordinater: 59°39'57.06"N 17°51'1.92"Ö

Målningarnas skapelsestid: Sena skapelseperioden, slutet av 1480-talet till början av 1500-talet

Målningarnas kondition: Mycket god

Odensala kyrkas äldsta delar är från 1100-talet, men är tillbyggd flera gånger under medeltiden.

Mot slutet av 1400-talet försågs tre av kyrkorummets fyra travéer med kalkmålningar i valv och på väggar. Valvmålningarna har aldrig blivit överkalkade. Väggarna vitlimmades dock 1718. De svårt skadade väggmålningarna framknackades vid en genomgripande restaurering 1896. De restaurerades mycket hårt och även de nedre partierna av valvmålningarna påbättrades. Några nya målningar utfördes också på väggarna. 1983 rengjordes och konserverades målningarna. Vapenhuset från omkring 1500 saknar målningar.

Målningarna idag

Odensala kyrka har idag tre valv som är dekorerade, två stjärnvalv och ett kryssvalv. Målningarna är av bra kvalitet då de aldrig har varit överkalkade. Det finns bevarade väggmålningar i öster, söder och norr i travé I, och i söder i travé II. I övrigt saknas väggmålningar. Väggmålningarna har varit överkalkade och är hårt restaurerade. I flera fall är målningarna helt nygjorda och i några fall feltolkade. Det finns inga målningar i vapenhuset.

Målningarnas tillgänglighet

Målningarna är lättåtkomliga och mestadels oskymda. Ett par målningar på östra väggen skymms av två psalmnummertavlor i koret. Det finns inga målningar i valvet ovanför orgelläktaren, varför denna inte skymmer några målningar.

Travé I

Valvet

1–7. Ornamentala blomkalkar.

8. Ängel med språkband.

9. Ängel med språkband.

10. Ängel med språkband.

11. Ängel med språkband.

12. Ängel med språkband.

13. Ängel med språkband.

14. Ängel med språkband.

15. Ängel med språkband.

16–23. Ornamentala rankor.

24. Nådstolen, dvs. Gud Fader som håller korset med Kristus i sina armar.

25a. Salomo upphöjer sin mor Batseba (1 Kung 2:19; jfr BP 36/.q.).

25b. Abels offer (1 Mos 4:4). Abel sågs som en symbol för Kristus, och även för Kyrkan.

26a. Ester inför Ahasveros/Xerxes (Est 2:16–18; jfr BP 36/.q.).

26b. Kains offer (1 Mos 4:3–5). Kain sågs som en typologisk förebild för Synagogan.

27. Jesus uppväcker Lasaros (Joh 11:1–44; jfr BP 11/l).

28a. Josef kommer till sina bröder med mat (1 Mos 37:12 ff) och kastas i brunnen (1 Mos 37:20–24; jfr BP 27/.g.).

28b. Profetbrösbild.

29a. Jona kastas i havet för att uppslukas av valfisken (Jon 1:5–2:1; jfr BP 27/.g.).

29b. Profetbrösbild.

30. Jesu dop (Matt 3:13–17; Luk 3:21–22; jfr BP 9/i).

31. Israeliternas vandring genom Röda havet (2 Mos 14:15 ff; jfr BP 9/i) – Faraos och hans här drunknar i Röda havet (2 Mos 14:26–28).

32. Israeliternas vandring genom Röda havet (2 Mos 14:15 ff; jfr BP 9/i) – Mose och israeliterna på stranden av Röda havet (2 Mos 14:21 ff).

33. Jesus och synderskan i farisén Simons hus (Luk 7:36 ff; jfr BP 13/n).

34a. Mose visar på kopparormen (4 Mos 21:4–9; jfr BP 25/.e.).

34b. Profetbrösbild.

35a. Mose slår vatten ur klippan (4 Mos 20:2–11; jfr BP 26/.f.).

35b. Profetbrösbild.

Östra väggen

1. Ängel (nymålning 1896).

2. Bebudelsen för jungfru Maria (Luk 1:26–38).

3. Marias möte med Elisabet (Luk 1:39–56).

4. Gideon och undret med fallen (Dom 6:36–40; jfr BP 1/a).

5. Arons grönskande stav (4 Mos 17:1–11; jfr BP 2/b).
6. Jesus och den samariska kvinnan (Joh 4:1–42) (nymålad 1896).
7. De tre heliga kungarna (Matt 2:1–12).
8. Drottningen av Saba inför kung Salomo (1 Kung 10:1 f; 2 Krön 9:1 f; jfr BP 3/c).
9. Getsemane (Luk 22:39–46) (nymålad 1896).
10. Jesu korsbärande (Matt 27:31–37) (nymålad 1896).
11. Josefs och Marias flykt med Jesus till Egypten (Matt 2:13–15).
12. Gud befäller David att återvända till Hebron efter Sauls död (2 Sam 2:1).

Södra väggen

1. Joakim vägras offra i templet (Jakobs protev, s 63).
2. Kvinna med gloria vid sidan om en man, kanske Anna och Joakim, tillsammans med oidentifierad man med hund.
3. Bebdelsen för Joakim (Jakobs protev, s 65).
4. Annas och Joakims möte vid Gyllene porten (Jakobs protev, s 65).
5. Bedjande kvinna med gloria, förmodligen Anna.
6. Marias tempelgång.
7. Jesus inför Pilatus (Matt 27:11–26).
8. Den heliga slakten.

Norra väggen

1. Jesu Kristi korsfästelse (Matt 27:35).
2. Nedtagandet från korset, Begråtandet av Kristus, och Pietà, dvs. den sörjande Maria med den döde Kristus i famnen.
3. Kristi gravläggning (Matt 27:57–64; jfr BP 27/.g.).
4. Kristus i dödsriket.
5. Kristi uppståndelse (Luk 24:1–49; Joh 20:1–18; jfr BP 29/.i.).
6. *Noli me tangere* (Rör inte vid mig), dvs. Kristus som örtagårdsmästare, när han uppenbarar sig för Maria Magdalena vid tiden närmast efter uppståndelsen (Joh 20:11–18; jfr BP 31/.l.).
7. Kristus och den tvivlande Tomas (Joh 20:24–29).
8. Vandrigen till Emmaus (Luk 24:13–17).
9. Måltiden i Emmaus (Luk 24:28–49).
10. Kristus går genom låsta dörrar (Joh 20:19).
11. Gregorii mässa.

Travé II

Valvet

1. Ornamentik.
2. Ornamentik.
3. Stenkastande man med drake.
4. Ornamentik.
5. Man med spjut som står på stavar som valvribbans ornamentik slingrar sig runt.

6–7. Ornamentala rankor.

8. Simson bänder isär lejonets käftar (Dom 14:5–6; jfr BP 28/h.).

9. Simson bär Gazas stadsportar (Dom 16:1–3; jfr BP 29/i.).

10. Spejarna med druvklasen (4 Mos 13:22–28; jfr BP 9/i).

11. Ruben vid brunnen (1 Mos 37:29).

12. Jona utspys av valfiskens (Jon 2:11; jfr BP 29/i.).

13. Avner dödas av Joab (2 Sam 3:27; jfr BP 21/a.).

14. Jesus frestas av djävulen att göra stenar till bröd (Matt 4:1–11; Luk 4:3–4; jfr BP 10/k).

15. Jesus driver bort djävulen (Matt 4:8–11; Luk 4:5–8).

16. Kristi himmelfärd (Luk 24:50–53; Apg 1:9–11; jfr BP 34/o.).

17. Evangelisten Matteus symbol, en bevingad människa.

18. Evangelisten Johannes symbol, en örn.

19. Daniel som av sina fiender kastas i lejongropen och sedan får mat av profeten Habackuk, beledsagad av en ängel (Tillägg till Dan C 29–39; jfr Dan 6:13 ff).

20a. Josef säljs till de ismaelitiska köpmännen (1 Mos 37:25 ff).

20b. Profetbrösbild.

21a. Josef säljs till Potifar (1 Mos 37:36).

21b. Jakob känner igen Josefs dräkt (1 Mos 37:33).

21c. Profetbrösbild.

22. Daniel befrias ur lejongropen, hans fiender störtas däri (Dan 6:23–24).

23a. Elisha hånas av en skara pojkar i Betel. Dessa drabbas av Guds vrede och äts upp av björnar (2 Kung 2:23–25; jfr BP 23/c.).

23b. Evangelisten Lukas symbol, en oxe.

24a. Goljat slagen av David med slungkast (1 Sam 17).

24b. Evangelisten Markus symbol, ett lejon.

25. Noas skam (1 Mos 9:20–25; jfr BP 23/c.).

26a. David återvänder i triumf med Goljats huvud (1 Sam 17:54).

26b. Profetbrösbild.

27a. Mannaregnet i öknen (2 Mos 16:4 ff; jfr BP 18/s).

27b. Profetbrösbild.

Södra väggen

1. Jesus vid 12 års ålder i templet (Erik den helige predikar för finnarna). (Ommålad 1896 och feltolkad.)

2. S:t Olofs seglats (S:t Eriks färd till Finland). (Ommålad 1896 och feltolkad.)

3. S:t Olofs kröning (S:t Eriks kröning). (Ommålad 1896 och feltolkad.)

Travé III

Valvet

1a. Jesus på förklaringsberget flankerad av Mose och Elia (Matt 17:1–9; jfr BP 12/m). Vid sina fötter har Jesus ytterligare tre gestalter: Petrus, Jakob och Johannes.

1b. Påven Gregorius den store, en av de fyra latinska kyrkofäderna.

1c. Hieronymus, kardinal, en av de fyra latinska kyrkofäderna, som tar ut en törntagga ur ett lejons tass.

2. Jesus utspisar femtusen män (Joh 6:5 ff).

3a. Det stora fiskafånget (Luk 5).

3b. Profetbrösbild.

4a. Liknelsen om arbetarna i vingården (Matt 20:1–16).

4b. Profetbrösbild.

5a. Legenden om enhörningen i jungfru Marias sköte. Då enhörningen jagas, söker den skydd i skötet hos en ren jungfru.

5b. Ambrosius, biskop, en av de fyra latinska kyrkofäderna.

5c. Augustinus, biskop, en av de fyra latinska kyrkofäderna.

6. Jesus utdriver en demon från en dövstum (Luk 11:14 ff).

7a. Jesus sover i skeppet under en storm (Matt 8:23–27).

7b. Profetbrösbild.

8a. Jesus botar en blind utanför Jeriko (Mark 10:46–52).

8b. Profetbrösbild.